

Alarming Signs of Physical Child Abuse and Maltreatment: Practical Management

เทอดพงศ์ เต็มภาคย์

บทนำ

ภาวะการกระทำทารุณต่อเด็ก (child maltreatment) สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท^{1,2} ได้แก่ การละทิ้ง (neglect) กระทำทารุณทางกาย (physical abuse) กระทำทารุณทางเพศ (sexual abuse) และกระทำทารุณทางจิตใจ (psychological abuse) ซึ่งในบทความนี้จะกล่าวถึงเฉพาะการกระทำทารุณทางกาย (physical abuse) ในเด็ก

เด็กเล็กเป็นวัยที่มีความเสี่ยงสูงที่สุดที่จะโดนกระทำทารุณทางกาย ซึ่งส่งผลต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็ก รวมถึงส่งผลต่อสภาพจิตใจอย่างรุนแรง (serious health sequences) ตามมา เช่น ภาวะวิตกกังวล (anxiety) ซึมเศร้า (depression) หรือความเสี่ยงต่อการใช้สารเสพติดในอนาคต²

จากการสำรวจในประเทศสหรัฐอเมริกา การกระทำทารุณทางกายพบมากเป็นอันดับที่สองรองจากการละทิ้ง โดยพบได้ประมาณร้อยละ 18 ของการกระทำทารุณทั้งหมด¹ และพบว่า ประมาณร้อยละ 1.3-15 ของผู้ป่วยเด็กที่ถูกนำส่งมาที่ห้องฉุกเฉินของโรงพยาบาลด้วยเรื่องอุบัติเหตุ หรือเกิดเหตุการณ์ที่ไม่ได้คาดคิดเกิดจากสาเหตุการกระทำทารุณ³

คำนิยาม

การกระทำทารุณทางกาย (physical abuse) หมายถึง การโดนกระทำทางร่างกาย ได้แก่ การโดนตี การเขย่าตัว แผลไฟไหม้ การโดนกัด และอื่น ๆ โดยคำจำกัดความของการกระทำทารุณ แยกได้ยากมากจากการลงโทษทางกาย (corporal punishment) และไม่สามารถแบ่งกันได้อย่างชัดเจน⁴

ความชุก

การกระทำทารุณในเด็กพบได้ในทุกกลุ่มอายุ เพศ เชื้อชาติ และเศรษฐกิจ อาจมีความแตกต่างกันในกลุ่มประชากรแต่ละประเทศ โดยพบว่า การทำร้ายร่างกาย (physical assault) พบมากถึงร้อยละ 15 ในเด็กวัยรุ่น⁵ และการกระทำทารุณในเด็กเล็ก (infant maltreatment) ที่เป็นเหตุให้เกิดอันตรายถึงชีวิต (fatal abuse & serious abusive injuries) พบในเด็กเล็กที่อายุน้อยกว่า 2 ปี มากกว่าในเด็กโต¹ ในปี พ.ศ. 2564 จากข้อมูลของ National Child Maltreatment ในประเทศสหรัฐอเมริกา⁶ พบว่า มีเด็กจำนวนมากกว่า 600,000 คนที่ตกเป็นเหยื่อของการกระทำทารุณ และมากกว่าร้อยละ 25 ของเด็กทั้งหมดเคยโดนกระทำทารุณมาแล้วในอดีต โดยเฉพาะในเด็กที่มีอายุน้อยกว่า 2 ปี และพบเป็นการละทิ้ง ร้อยละ 76 กระทำทารุณทางกาย ร้อยละ 16 กระทำทารุณทางเพศ ร้อยละ 10 และกระทำทารุณทางจิตใจ ร้อยละ 6

ช่วงที่มีการระบาดของโคโรนาไวรัส (COVID-19 pandemic) ในช่วงปี พ.ศ. 2562-2563 พบว่า ทั้งผู้ป่วยเด็ก ผู้ปกครอง และผู้เลี้ยงดูจะมีความเครียดและวิตกกังวลสูงมากก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้น ได้แก่ การเสียชีวิต การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ สภาพสังคม สิ่งแวดล้อม ต้องหยุดเรียนและอื่น ๆ ทำให้ข้อมูลของการกระทำทารุณของเด็กในช่วงเวลาดังกล่าวมีความคลาดเคลื่อน มีข้อมูลทั้งที่แสดงว่า มีการเพิ่มขึ้น ลดลง หรือไม่แตกต่างจากเดิม โดยข้อมูลดังกล่าวขึ้นกับกลุ่มประชากรที่ทำการศึกษารวมถึงรายได้ของกลุ่มคนที่เข้าร่วมการศึกษาวិจัย⁷

อย่างไรก็ตามเป็นที่ทราบกันว่า ความชุกของการกระทำทารุณจะน้อยกว่าความเป็นจริงเสมอ เนื่องจากการไม่ได้ตระหนักถึง (under-recognized) ไม่ได้สืบค้น (under-detected) และไม่ได้รายงาน (under-reported) ทั้งโดยผู้ปกครองและบุคลากรทางการแพทย์⁸

ปัจจัยเสี่ยง

มีผู้ทำการศึกษาถึงปัจจัยเสี่ยงต่อการกระทำทารุณและนำเสนอผลการศึกษายเป็นจำนวนมากพบว่า มีความแตกต่างกันตามลักษณะรูปแบบการศึกษา เชื้อชาติ วัฒนธรรม ตัวอย่างปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลต่อการกระทำทารุณ^{2,8,9} เช่น ระดับการศึกษาต่ำ รายได้น้อย การขาดงาน (absenteeism) ละทิ้งหน้าที่ (truancy) พักชำระหนี้ (suspension) ไล่ออก (expulsion) ลาออกกลางคัน (drop out) คนในบ้านหรือผู้ปกครองเคยถูกรักรุณมาก่อน สภาพจิตใจของผู้ปกครอง การแยกตัวออกจากสังคม (social isolation) เป็นต้น

ปัญหาในระยะยาวของการถูกระงับการทำทารุณส่งผลทั้งต่อสังคมและเศรษฐกิจ และส่งผลให้เพิ่มความเสี่ยงการเกิดอาชญากรรมในอนาคตด้วย²

แม้ว่าปัจจัยเสี่ยงดังกล่าวจะไม่ได้บ่งชี้ว่า มีการถูกระงับการทำทารุณเกิดขึ้น แต่จะช่วยกระตุ้นเตือนให้แพทย์ผู้ดูแลรักษาตระหนักถึงความเสี่ยงของการเกิดปัญหา

การซักประวัติ

เมื่อสงสัยว่ามีการถูกระงับการทำทารุณในเด็ก แพทย์ผู้ดูแลควรซักประวัติ ตรวจร่างกายทุกระบบอย่างละเอียด และควรบันทึกเวชระเบียนเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้ปกครองหรือผู้นำส่งให้ประวัติเกี่ยวกับการเกิดอุบัติเหตุ รวมถึงรอยโรคที่สงสัยว่าเกิดจากการถูกระงับการทำทารุณ

แพทย์ผู้ดูแลจะต้องตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวเสมอ รวมทั้งต้องมีความรวดเร็วในการค้นหาปัญหา (high index of suspicious) ที่เกิดจากการถูกระงับการทำทารุณ

ประวัติของผู้ปกครองหรือผู้นำส่งที่ทำให้แพทย์ผู้ดูแลสงสัยว่าเกิดจากการถูกระงับการทำทารุณ^{1,6} เช่น

- ไม่มีคำอธิบาย หรือมีคำอธิบายที่ไม่มีเหตุผลเพียงพอเกี่ยวกับสาเหตุการเกิดอุบัติเหตุ
- ขาดรายละเอียดที่สำคัญ และ/หรือคำอธิบายที่เปลี่ยนแปลงไปมา
- คำอธิบายสาเหตุการบาดเจ็บของผู้ให้ประวัติแต่ละคนมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน
- มาพบแพทย์ช้า โดยไม่มีเหตุผลอันควร
- เกิดอุบัติเหตุในเด็กเล็กที่ยังเคลื่อนไหวไม่ได้ (non-ambulating infant)
- เกิดอุบัติเหตุในเด็กเล็กที่ยังพูดไม่ได้ (non-verbal child)
- ประวัติการเกิดอุบัติเหตุที่ไม่สอดคล้องกับอาการแสดง อายุและความรุนแรงของอุบัติเหตุ
- ประวัติการเกิดอุบัติเหตุที่ไม่ตรงกับการตรวจร่างกายหรือความสามารถทางพัฒนาการของเด็กวัยนั้น
- เคยมีประวัติการเกิดอุบัติเหตุหลายครั้งในอดีต
- เคยมีประวัติมาพบแพทย์ที่ห้องฉุกเฉินหลายครั้ง หรือมาพบแพทย์ช้ากว่าที่ควรจะเป็น

เมื่อสงสัยภาวะการถูกระงับการทำทารุณทางกาย ข้อมูลที่ควรรวบรวมเพื่อเติมเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการวินิจฉัยและรักษา¹⁰ ได้แก่

- ประวัติการเจ็บป่วย (อุบัติเหตุ การนอนโรงพยาบาล โรคเรื้อรัง โรคที่เป็นแต่กำเนิด)
- ประวัติยา (ทั้งยาประจำและยาที่เพิ่งเคยใช้)

- ประวัติครอบครัว (โดยเฉพาะประวัติเลือดออก โรคกระดูกผิดปกติ โรคทางพันธุกรรม)
- ประวัติการตั้งครรภ์ (การตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ ประวัติก่อนคลอด หลังคลอด ภาวะซีมเศร้าหลังคลอด การคลอดนอกโรงพยาบาล)
- อุปนิสัยและระเบียบวินัยของสมาชิกในครอบครัว
- อุปนิสัยและลักษณะพื้นฐานทางอารมณ์ของผู้ถูกกระทำ
- ประวัติการถูกทำร้ายในอดีตทั้งของผู้ป่วย คนในครอบครัวและของผู้ปกครอง
- ประวัติพัฒนาการของเด็ก (ภาษา กล้ามเนื้อมัดเล็ก กล้ามเนื้อมัดใหญ่ ลักษณะทางสังคม)
- ประวัติการใช้สารเสพติดของผู้ดูแลหรือคนที่อาศัยอยู่ในบ้านหลังเดียวกัน
- สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ
- ประวัติการเกิดความรุนแรงของสมาชิกในครอบครัว

การตรวจร่างกาย

เมื่อพบเด็กที่สงสัยว่าถูกกระทำทารุณ ควรตรวจร่างกายอย่างละเอียดทุกระบบ โดยเฉพาะระบบผิวหนัง ระบบตาและการมองเห็น ระบบประสาท และต้องบันทึกในเวชระเบียนอย่างครบถ้วน มีรายละเอียดเกี่ยวกับอาการแสดง ตารางภาพ และ/หรืออาจถ่ายภาพไว้เป็นหลักฐาน

ในกรณีที่มีความเสี่ยงที่จะเกิดอันตรายจากอาการเจ็บป่วย และ/หรือจากการกระทำทารุณซ้ำ ควรรับผู้ป่วยเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล เพื่อที่จะได้รับการตรวจประเมินทั้งร่างกายและสภาพจิตใจ และให้การรักษาอย่างเร่งด่วน

การบาดเจ็บที่อวัยวะอื่นเพียงเล็กน้อย (sentinel injuries)

เป็นการบาดเจ็บที่มองเห็นได้ด้วยตาเปล่า มีอาการเพียงเล็กน้อย พบได้บ่อยในเด็กเล็กหรือทารก โดยพบประมาณร้อยละ 25¹¹ ได้แก่ รอยเขียวช้ำเล็กน้อย รอยถลอก รอยข่วน เลือดออกที่เยื่อตาขาว (subconjunctival hemorrhage) มักเป็นอาการแสดงนำก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์ที่รุนแรงในอนาคต และการตรวจพบการบาดเจ็บชนิดนี้อาจจะช่วยระบุตัวเด็กที่มีความเสี่ยงเพื่อป้องกันการเกิดอันตรายรุนแรงที่จะเกิดขึ้นภายหลังได้¹¹

การบาดเจ็บที่บริเวณศีรษะ (abusive head trauma)

การบาดเจ็บที่ศีรษะเป็นสาเหตุของการเสียชีวิตที่สำคัญของถูกการกระทำทารุณ¹ โดยเฉพาะในเด็กที่อายุน้อยกว่า 2 ปี อาจเกิดจากการกระแทกโดยตรง (direct impact force) เช่น กะโหลกศีรษะแตก หนึ่งศีรษะบวมซ้ำ

เลือดออกในสมองบริเวณตำแหน่งที่กระทบหรือตำแหน่งตรงกันข้าม หรือเกิดจากการเคลื่อนตัวตามแรงหมุน (rotational force) เช่น ภาวะ shaken baby syndrome จากการโดนเขย่าตัวอย่างรุนแรง ส่งผลให้เกิดภาวะเลือดออกในชั้นเยื่อหุ้มสมอง (subdural hematoma) เลือดออกในปลอกเส้นประสาทตาหรือจอประสาทตา (optic nerve sheath, retinal hemorrhage) โดยเฉพาะภาวะเลือดออกที่จอประสาทตาพบได้มากถึงประมาณร้อยละ 85 ของผู้ป่วยเด็กที่โดนเขย่าตัว (shaking)¹¹ ผู้ป่วยจะมีอาการแสดง ได้แก่ ซึม หลับมากกว่าปกติ ชัก ใช้อาเจียน ระดับความรู้สึกตัวลดลง ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อพัฒนาการและการมองเห็นของผู้ถูกกระทำ พบกระดูกแตกหัก ร้อยละ 60-70 และอาจพบความผิดปกติอื่น ได้แก่ กระดูกซี่โครงหัก และรอยเขียวช้ำร่วมด้วย⁸

การบาดเจ็บที่กระดูก (abusive bone trauma)

ปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้เกิดการบาดเจ็บของกระดูกจากการกระทำทารุณ คือ อายุของเด็ก มีอาการแสดงและการตรวจพบที่เป็นลักษณะเฉพาะที่บ่งบอกว่าถูกกระทำทารุณ^{1,8} ดังนี้

- มีตำแหน่งและความรุนแรงของการบาดเจ็บ และประวัติการได้รับบาดเจ็บไม่สอดคล้องกัน
- พบการหักของกระดูกซี่โครงในเด็กเล็กจากการบีบรัดอย่างรุนแรงที่ช่องอก หรือมีการหักของกระดูกหน้าอก กระดูกหัวไหล่ กระดูกสันหลัง และกระดูกใบหน้า
- พบกระดูกหักหลายตำแหน่งของร่างกายในเวลาที่แตกต่างกัน
- พบกระดูกหักเกิดขึ้นกับเด็กที่ไม่สามารถเคลื่อนไหวได้มากนัก (non-mobile infant)
- กระดูกหักส่วน metaphysis เช่น metaphyseal fracture
- กระดูกส่วน corner fracture (bucket handle)
- กระดูก posterior lateral rib fractures
- กระดูก sternal fracture
- กระดูก spiral/oblique fracture ของ long bone
- กระดูก rib fracture ในเด็กอายุน้อยกว่า 1.5 ปี (พบ 7 ใน 10 ของผู้ถูกกระทำ)
- กระดูก femur fracture ในเด็กอายุน้อยกว่า 1.5 ปี (พบ 1 ใน 3 ของผู้ถูกกระทำ)
- กระดูก skull fracture ในเด็กอายุน้อยกว่า 1.5 ปี (พบ 1 ใน 3 ของผู้ถูกกระทำ)

อาการของโรคอื่นที่มีลักษณะคล้ายกับการบาดเจ็บที่กระดูก เช่น osteogenesis imperfecta (type I) โรคทางเมแทบอลิซึมของกระดูกและวิตามินดี เป็นต้น

การบาดเจ็บที่ช่องท้อง (abusive abdominal trauma)

โดยเฉพาะการแตกของตับ ม้าม ไต ลำไส้เล็กส่วนต้น มักเกิดจากแรงกระแทกโดยตรง อาการแสดงของการบาดเจ็บในช่องท้องอาจเกิดอย่างรวดเร็ว หรือเกิดอย่างค่อยเป็นค่อยไป เช่น ภายหลังจากประวัติการได้รับบาดเจ็บนานกว่า 12 ชั่วโมง ระยะเวลาที่แสดงอาการขึ้นกับความรุนแรงจากการกระแทกที่มีการเคลื่อนที่แบบความเร็วต่ำหรือสูง

การตรวจร่างกายบริเวณช่องท้องจากการถูกกระทำทารุณ มักตรวจไม่พบรอยช้ำ แม้ว่าจะมีอวัยวะภายในฉีกขาดก็ตาม การตรวจเพิ่มเติมทางห้องปฏิบัติการ เช่น การตรวจระดับเอนไซม์ของตับและตับอ่อนจะมีประโยชน์ในการช่วยคัดกรองผู้ป่วยเด็กที่ได้รับบาดเจ็บในช่องท้อง โดยเฉพาะเมื่อมีอาการแสดงอย่างเฉียบพลันทางช่องท้อง รวมถึงการตรวจปัสสาวะอาจช่วยคัดกรองอันตรายที่เกิดจากการบาดเจ็บต่อระบบทางเดินปัสสาวะ¹

การบาดเจ็บที่ผิวหนัง (abusive dermatological trauma)

อาการแสดงที่เป็นรอยโรคทางผิวหนังที่อาจเกิดจากการกระทำทารุณในเด็ก (skin signs in physical child abuse) ปรากฏอาการแสดงได้หลายอย่าง เช่น เลือดออกใต้ผิว (ecchymosis) รอยไหม้ (burn) แผลฉีกขาด (laceration) รอยกัด (bite mark) แผลถลอก (abrasion) ก้อนเลือด (hematoma) แผลเป็น (scar)

1. Bruises

เป็นรอยโรคที่พบได้บ่อยที่สุดในการถูกกระทำทารุณ แต่ก็พบได้บ่อยมากในเด็กปกติเช่นกัน โดยพบว่าในเด็กปกติที่มีเลือดออกใต้ผิวจากการเล่นหรือกิจกรรมจะพบเลือดออกใต้ผิวน้อยกว่า 3 ตำแหน่ง และแต่ละรอยโรคมักมีขนาดน้อยกว่า 10 มิลลิเมตร มักอยู่ในตำแหน่งที่มีกระดูกชัดเจน เช่น หน้าผาก ข้อศอก เข่า หน้าแข้ง แต่รอยโรคในตำแหน่งที่ปกปิด เช่น บั้นท้าย หลัง ลำตัว อวัยวะเพศ ไบหู จะแยกจากจากรอยโรคที่เกิดจากอุบัติเหตุที่แท้จริง

รอยโรคที่ทำให้คิดถึงภาวะการกระทำทารุณ ได้แก่

- รอยที่เกิดในตำแหน่งที่ไม่ควรเกิด เช่น สะโพก หลัง ลำตัว แก้ม คอ ไบหู
- เลือดออกใต้ผิวในเด็กที่อายุน้อยกว่า 9 เดือนซึ่งเป็นวัยที่ยังไม่สามารถเคลื่อนไหวได้ด้วยตนเอง
- เลือดออกใต้ผิวที่เกิดในตำแหน่งที่ห่างจากปุ่มกระดูก (bony prominences)
- รอยโรคที่ผิวหนังร่วมกับรอยโรคที่อวัยวะอื่นร่วมด้วย นอกจากเลือดออกใต้ผิว
- เลือดออกใต้ผิวที่มีรูปแบบวัตถุที่ชัดเจน (patterned)
- เลือดออกใต้ผิวหลายตำแหน่ง
- มีระยะเวลาหายของเลือดออกใต้ผิวที่แตกต่างกันในแต่ละตำแหน่งของร่างกาย

มีผู้นำเสนอรูปแบบการจำรูปแบบเลือดออกใต้ผิวหนังที่เกิดจากการกระทำทารุณ¹¹ ดังนี้ **“TEN-4-FACES-P”** ที่พบในเด็กอายุน้อยกว่า 4 ปี ได้แก่ กระดูกเท้า (tarso), หู (ear), คอ (neck), ฝิเย็บที่ริมฝีปากบน (frenulum), หู (auricular area), มุมของกราม (angle of jaw), แก้ม (cheek), หนังตา (eyelid), เยื่อบุตาขาว (sclera) และรูปแบบจำเพาะ (patterned bruising)

สีของเลือดออกใต้ผิวหนังที่เปลี่ยนแปลงตามกายภาพเพียงอย่างเดียวจะไม่สามารถทำนายระยะเวลาการเกิดได้ เพราะมีปัจจัยที่ทำให้การหายของรอยเขียวเกิดความแตกต่างกันได้¹³ เช่น ปริมาณเลือดที่มาเลี้ยง ความลึกของผิวหนัง ความรุนแรงของการกระทบ อายุของเด็ก เพศ สีผิว เนื้อเยื่อและหลอดเลือดที่อยู่ใต้ต่อเนื้อเยื่อที่ได้รับอันตรายนั้น รวมถึงยาที่รับประทาน ล้วนส่งผลต่อการหายของเลือดออกใต้ผิวหนังอาการของโรคอื่นที่มีลักษณะคล้ายกับเลือดออกใต้ผิวหนัง เช่น Mongolian spot, ink stain, hemangioma, coagulation disorder, Henoch Schönlein purpura, purpura fulminans และกลุ่มอาการ Ehler-Danlos syndrome เป็นต้น

2. Patterned injuries

รอยโรคมีรูปร่างตามรูปร่างของวัตถุที่มากระทบผิว ได้แก่ เข็มขัด หัวเข็มขัด รอยเชือก สายไฟ ลวด นิ้วมือ หวี ฟัน เป็นต้น

3. Burn

พบได้ถึงร้อยละ 6-20 ของการกระทำทารุณในเด็ก^{4,8} โดยทั่วไปมักเกิดในเด็กอายุ 1-3 ปี ลักษณะรอยโรคที่ทำให้นึกถึง ได้แก่ รอยเตารีด รอยบุหรี่จี้ (ขนาด 8-10 มม.) รอยแช่น้ำร้อน รอยไหม้ปิ่น หลอดไฟ ตะแกรงไฟฟ้า

ลักษณะรอยไหม้ที่ทำให้นึกถึงภาวะการกระทำทารุณในเด็ก คือ

- รอยไหม้ที่พบร่วมกับบาดแผลชนิดอื่น
- รอยไหม้ที่พบมากกว่าประวัติที่ให้
- รอยไหม้ที่สมมาตรกัน
- รอยไหม้ที่ไม่พบที่บริเวณรอยพับ (spare skin crease)
- รอยไหม้ที่มีเกิดขึ้นที่อวัยวะเพศและสะโพก แต่ไม่มีที่บริเวณตรงกลางของสะโพก (doughnut pattern)
- รอยไหม้ที่เกิดจากการจุ่ม (immersion burn) เหมือนใส่ถุงมือหรือถุงเท้า (stocking and glove)
- รอยไหม้ที่บริเวณด้านหลังของศีรษะ คอ
- รอยไหม้ที่เกิดจากการสาด (splash)
- รอยไหม้หลายตำแหน่งในร่างกาย

อาการของโรคอื่นที่มีลักษณะคล้ายกับรอยไหม้ และทำให้เกิดการสับสน เช่น impetigo, ecthyma, cellulitis, herpes infection, staphylococcal scalded skin syndrome, toxic epidermal necrolysis เป็นต้น

4. Bite mark

ต้องวินิจฉัยแยกโรคระหว่างรอยโรคจากคนกัดกับสุนัขกัด โดยลักษณะรอยโรคที่เป็นลักษณะจำเพาะของสุนัขกัด คือ มีรอยเขี้ยวร่วมกับแผลฉีกขาดของผิวหนัง เห็นชั้นไขมันของผิวหนังจากเขี้ยวสุนัข

รอยกัดจากคนจะมีลักษณะพิเศษ คือ เป็นรอยขอบตามแนวร่องฟัน และรอยกัดที่เกิดจากฟันของเด็กแตกต่างจากผู้ใหญ่ คือ รอยกัดที่เกิดจากผู้ใหญ่จะมีระยะห่างระหว่างฟันเขี้ยวทั้งสองข้าง (maxillary intercanine distance) มากกว่า 3 ซม.¹⁴

5. Alopecia

เกิดจากการดึงด้วยแรง ซึ่งต้องแยกจากภาวะ trichotillomania อาจพบภาวะนี้ร่วมกับความผิดปกติอื่น เช่น จำเลือดใต้หนังศีรษะ รอยขอบเขตของผมร่วงที่ไม่สม่ำเสมอ อาการเจ็บหนังศีรษะเป็นลักษณะพิเศษ แต่มักไม่พบสะเก็ดและปฏิกิริยาการอักเสบ

6. Neglect

หมายถึง การที่ผู้เลี้ยงดูไม่สามารถจัดหาความต้องการพื้นฐานให้เหมาะสมกับเด็กได้ อาจตรวจพบร่างกายสกปรก ผอมแห้ง ผลติดยึดข้อเรื้อรังของผิวหนัง การสับเล็กของไขมันชั้นใต้ผิวหนัง ผิวหนังอักเสบรุนแรง ผิวหนังเป็นสะเก็ดจากการขาดวิตามิน สุขอนามัยที่ไม่เหมาะสม อาจพบเหาที่บริเวณลำตัวหรือหนังศีรษะด้วย

การตรวจเพิ่มเติมทางห้องปฏิบัติการ^{4,8}

ควรมีการตรวจคัดกรองตามสาเหตุ หรือตามสิ่งที่แพทย์ตรวจพบ หรือสงสัยว่ามีความผิดปกติ การตรวจคัดกรองที่แนะนำให้ทำ ได้แก่ complete blood count, coagulogram (PT, PTT, INR), metabolic (glucose, BUN, creatinine, albumin, protein, calcium, magnesium, phosphate), liver function test (AST, ALT)

สำหรับการตรวจเพิ่มเติม มีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

- เมื่อพบภาวะการบาดเจ็บในช่องท้อง (abdominal injuries) แนะนำให้ตรวจคัดกรองด้วยการตรวจ liver function test, amylase, lipase และตรวจปัสสาวะ (urine analysis) ในเด็กเล็กที่อายุน้อยกว่า 5 ปี เนื่องจากการตรวจร่างกายอาจไม่พบความผิดปกติ (low sensitivity) จากอุบัติเหตุที่ช่องท้อง⁴

- ในเด็กอายุน้อยกว่า 2 ปีทุกรายที่มีข้อบ่งชี้ หรือสงสัยว่ามีกระดูกหักโดยไม่แสดงอาการ (occult fracture) แนะนำให้ตรวจ skeletal survey และควรตรวจซ้ำทุก 3 สัปดาห์ โดยพบว่า มีภาวะกระดูก

หักโดยไม่แสดงอาการ ประมาณร้อยละ 11 มีกระดูกหักในกลุ่มที่มีเลือดออกใต้ผิวหนังด้วย ประมาณร้อยละ 50 และมีกระดูกหักในขณะที่มาตรวจติดตามอาการ ประมาณร้อยละ 46⁸

- ในผู้ป่วยที่สงสัยการบาดเจ็บที่ศีรษะ (abusive head trauma) อาจตรวจไม่พบความผิดปกติ (low sensitivity) ของการตรวจร่างกายทางระบบประสาท จึงแนะนำให้ทำการตรวจ computerized tomography scan ของสมองในผู้ป่วยเด็กที่มีอายุน้อยกว่า 6 เดือนที่สงสัยว่าถูกกระทำทารุณ และถ้ากังวลว่าจะเกิดพยาธิสภาพในเนื้อสมอง แนะนำให้ตรวจตาโดยจักษุแพทย์ และ/หรือทำ magnetic resonance imaging หรือ magnetic resonance venography ของสมองและไขสันหลังจะได้ประโยชน์มากขึ้น

- เนื่องจากพบความสัมพันธ์ระหว่างผู้ป่วยเด็กที่ถูกกระทำทารุณร่วมกับกรที่ได้รับสารเสพติด ผู้เชี่ยวชาญบางท่านจึงแนะนำให้ตรวจปัสสาวะคัดกรองสารเสพติด (urine drug testing) ในเด็กที่อายุน้อยกว่า 5 ปี

สิ่งที่ต้องคำนึงถึงเสมอคือ การตรวจไม่พบความผิดปกติของการเกิดอุบัติเหตุ หรือการไม่แสดงอาการ อาจไม่ได้หมายถึงการไม่ถูกกระทำทารุณ

ผู้ป่วยที่สงสัยการถูกกระทำทารุณควรได้รับการประเมินเบื้องต้น และตรวจเพิ่มเติมภาวะที่ทำให้มีอาการแสดงคล้ายกับการถูกกระทำทารุณ เช่น การตรวจภาวะเลือดออกผิดปกติ (bleeding disorder) การแข็งตัวของเลือด เกล็ดเลือด von Willebrand factor และในเด็กที่พบภาวะเลือดออกในสมอง (intracerebral hemorrhage) ต้องนึกถึงภาวะการติดเชื้อหรือโรคทางเมแทบอลิซึมร่วมด้วย เช่น glutamic aciduria, ภาวะพร่องวิตามินเค (vitamin k deficiency) และเยื่อหุ้มสมองอักเสบ (meningitis) เป็นต้น

การดูแลรักษา

การดูแลรักษาเริ่มต้นจากการซักประวัติ โดยเฉพาะประวัติความเจ็บป่วยและการเกิดอุบัติเหตุ ควรรับผู้ป่วยไว้รักษาแบบผู้ป่วยในโรงพยาบาลเพื่อตรวจร่างกายทุกระบบอย่างละเอียด รวมทั้งตรวจอวัยวะสืบพันธุ์และทวารหนัก ซึ่งอาจพบว่าการล่วงละเมิดทางเพศร่วมด้วย

สิ่งที่แพทย์ผู้รักษาต้องคำนึงถึงนอกเหนือจากพยาธิสภาพทางร่างกายคือ สภาพจิตใจของผู้ป่วย ซึ่งต้องได้รับการดูแลรักษาเช่นกัน ผู้ป่วยที่ได้รับการกระทำทารุณทางร่างกาย ควรได้รับการดูแลแบบสหสาขาวิชาชีพ เพื่อประโยชน์ในการดูแลต่อเนื่อง และป้องกันการกระทำทารุณซ้ำในอนาคต

ผู้ป่วยที่สงสัยว่าถูกกระทำทารุณ แพทย์ผู้ดูแลรักษาต้องรายงานต่อเจ้าหน้าที่ หรือบุคลากรศูนย์คุ้มครองเด็กในโรงพยาบาล (child protection service หรือ child maltreatment protection team) เพื่อให้เจ้าหน้าที่คุ้มครองเด็กมารับทราบและร่วมดูแลผู้ป่วย เจ้าหน้าที่คุ้มครองเด็กจะร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ช่วยประสานงานเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องและติดตามดูแลผู้ป่วยในระยะยาว^{4,5,8}

การพยากรณ์โรค

เด็กเล็ก (infant) มีอัตราการเกิดอันตราย (morbidity) และอัตราการเสียชีวิต (mortality) จากการกระทำทารุณได้บ่อย⁴ เมื่อกลับไปสู่สิ่งแวดล้อมเดิม ผู้ป่วยเด็กที่ได้รับการกระทำทารุณ มีแนวโน้มที่จะถูกกระทำทารุณซ้ำ ๆ การซักประวัติอย่างจำเพาะเจาะจงร่วมกับการตรวจร่างกายจะช่วยให้แพทย์ผู้ดูแลทราบและตระหนักถึงภาวะนี้ เพื่อที่จะช่วยให้ผู้ป่วยได้รับการดูแลรักษาและส่งต่ออย่างรวดเร็ว ทำให้มีการพยากรณ์โรคที่ดีขึ้น^{2,4,8}

บทบาทของกุมารแพทย์^{1,2}

กุมารแพทย์ควรทราบแนวทางการป้องกันการกระทำทารุณ รวมถึงการค้นหาผู้ถูกกระทำ และให้การดูแลรักษาเด็กที่เป็นผู้ถูกกระทำ ผู้ป่วยที่ถูกกระทำทารุณควรได้รับการประเมิน ส่งต่อ ตรวจเพิ่มเติม และดูแลเรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งต่อตัวผู้ป่วยเด็กและครอบครัวภายหลังการเกิดเหตุ รวมทั้งรายงานและแจ้งความต่อผู้มีอำนาจในการบริหารจัดการ

กุมารแพทย์ควรได้รับการเรียนการสอนเกี่ยวกับการกระทำทารุณ และพร้อมที่จะให้การช่วยเหลือ หรือเป็นที่ปรึกษาแก่แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉินในการให้คำแนะนำ และการบริหารจัดการที่เหมาะสมในการดูแลรักษาผู้ป่วย

นอกจากนี้กุมารแพทย์ควรมีส่วนร่วมในการจัดตั้งทีมที่ดูแลผู้ป่วยเด็กที่ถูกกระทำทารุณ (child abuse assessment teams) ในชุมชนหรือโรงพยาบาลซึ่งควรเป็นการดูแลผู้ป่วยแบบสหสาขาวิชาทั้งนักกฎหมาย นักสังคมสงเคราะห์ แพทย์นิติเวชศาสตร์ ซึ่งดูแลครอบคลุมทั้งด้านการแพทย์และด้านการบริหารจัดการที่ไม่ใช่การแพทย์

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ป่วย-ผู้ปกครอง-แพทย์ (patient-physician and family-centered) จะส่งผลดีในระยะยาว รวมถึงการไปเยี่ยมบ้านผู้ป่วยเด็กที่มีความเสี่ยงจะทำให้แพทย์ผู้ดูแลพบปัญหา ปัจจัยเสี่ยงของการเกิดการกระทำทารุณซ้ำ ๆ และจะนำมาซึ่งการป้องกันการกระทำทารุณในอนาคตได้

การจัดตั้งสถานสงเคราะห์เด็ก (foster care) เพื่อดูแลเด็กที่ได้รับผลกระทบเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้การดูแลผู้ป่วยทั้งร่างกายและจิตใจในระยะยาว (continuity service) นอกจากนี้กุมารแพทย์จะมีส่วนช่วยสนับสนุนเป็นตัวแทนกำกับ (advocacy) กำหนดนโยบาย รวมถึงบทบาทหน้าที่ในการดูแลและส่งเสริมสังคมเพื่อทำให้ครอบครัวเข้มแข็งมากขึ้นด้วย

สรุป

การถูกกระทำทารุณทางกายสัมพันธ์กับการเกิดอันตรายและเสียชีวิตในเด็ก การป้องกันภาวะดังกล่าวขึ้นกับนโยบายของระบบสาธารณสุข (public health policy) หลักฐานจากการซักประวัติ การตรวจร่างกาย และ

การประเมินสภาพจิตใจจะทำให้กุมารแพทย์ตระหนักถึงปัญหาในการดูแลผู้ป่วยที่ถูกกระทำทารุณ และนำมาซึ่งการวินิจฉัย การส่งต่อและการดูแลรักษา แพทย์ผู้ดูแลมีส่วนช่วยในการบริหารจัดการโดยความร่วมมือของทีมสหสาขาวิชาชีพ รวมถึงการฟื้นฟูดูแลในระยะยาวทั้งสภาพร่างกายและจิตใจซึ่งจะช่วยป้องกันการเกิดการกระทำทารุณซ้ำ

เอกสารอ้างอิง

1. Kellogg ND. Evaluation of suspected child physical abuse. *Pediatrics* 2007; 119: 1232-41.
2. Tolliver DG, He Y, Kistin CJ. Child Maltreatment. *Pediatr Clin North Am* 2023; 70: 1143-52.
3. Pless IB, Sibald AD, Smith MA, Russell MD. A reappraisal of the frequency of child abuse seen in pediatric emergency rooms. *Child Abuse Negl* 1987; 11: 193-200.
4. Gonzalez D, Bethencourt Mirabal A, McCall JD. Child abuse and neglect. 2023. In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2024.
5. Finkelhor D, Ormrod R, Turner H, Hamby SL. The victimization of children and youth: a comprehensive, national survey. *Child Maltreat* 2005; 10: 5-25.
6. U.S. Department of Health & Human Services, Administration for Children and Families, Administration on Children, Youth and Families, Children's Bureau. (2023). *Child Maltreatment 2021*. Available from: <https://www.acf.hhs.gov/cb/dataresearch/child-maltreatment> Accessed on Mar 26, 2024.
7. Rapp A, Fall G, Radomsky AC, et al. Child maltreatment during the COVID-19 pandemic: A systematic rapid review. *Pediatr Clin North Am* 2021; 68: 991-1009.
8. Brown CL, Yilanli M, Rabbitt AL. Child physical abuse and neglect. 2023. In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2024.
9. Wu SS, Ma CX, Carter RL, et al. Risk factors for infant maltreatment: a population-based study. *Child Abuse Negl* 2004; 28: 1253-64.
10. Hornor G. Physical abuse: Recognition and reporting. *J Pediatr Health Care* 2005; 19: 4-11.
11. Bentivegna K, Grant-Kels JM, Livingston N. Cutaneous manifestations of child abuse and neglect: Part I. *J Am Acad Dermatol* 2022; 87: 503-16.
12. Morad Y, Kim YM, Armstrong DC, Huyer D, Mian M, Levin AV. Correlation between retinal abnormalities and intracranial abnormalities in the shaken baby syndrome. *Am J Ophthalmol* 2002; 134: 354-9.
13. Maguire S, Mann MK, Sibert J, Kemp A. Are there patterns of bruising in childhood which are diagnostic or suggestive of abuse? A systematic review. *Arch Dis Child* 2005; 90: 182-6.
14. Kellogg N. Oral and dental aspects of child abuse and neglect. *Pediatrics* 2005; 116: 1565-8.

